

เป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม สำหรับสังคมไทย

พิมพ์ใน ภาจรายสาร ฉบับปวารณา ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒๐ กันยายน-ตุลาคม ๒๕๑๙
และใน อนุสรณ์บัณฑิตธรรมศาสตร์ ๒๕๒๙

ความนำ*

อาจารย์ป่วย อังภากรณ์ มีชื่อเสียงลือระบือไกลเป็นครั้งแรกก็ด้วยบทบาทและฐานะของนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำ ความเป็นนักวิชาการผู้ปราดเปรื่องและนักบริหารเศรษฐกิจผู้ซื่อสัตย์และสามารถอย่างหาผู้เปรียบได้ยาก ทำให้ท่านเป็นบุคคลสำคัญที่สุดผู้หนึ่งในด้านการเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจของชาติให้มีเสถียรภาพ และมีการจำเริญเติบโตอย่างน่าพอใจตามมาตรฐานตะวันตก จนเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ

หากอาจารย์ป่วยจะดำรงตนเป็นผู้ชำนาญการเฉพาะทางหรือ “เทคโนแครต” ที่ดีกรอบบทบาทและความสนใจให้จำกัดอยู่เฉพาะในแวดวงเศรษฐกิจและการคลัง และพอใจกับความสำเร็จเฉพาะตัวทางด้านวิชาชีพแล้ว เชื่อแน่ว่าเกียรติภูมิของท่านในฐานะข้าราชการชั้นนำของรัฐ จะมั่นคงหนักแน่นในหมู่ชนชั้นนำของไทย

---

* จากหนังสือ อนุสรณ์บัณฑิตธรรมศาสตร์ ๒๕๒๙

มียศศักดิ์อันครุฐานอย่างยิ่งยวดซึ่งน้อยคนจะมีได้ แต่แล้วอาจารย์ป่วยกลับมีสายตากว้างไกลเกินกว่าที่จะติดอยู่กับกรอบวิชาชีพหรือความสำเร็จส่วนตัว อย่างน้อยท่านก็เห็นกระจ่างชัดว่า เศรษฐกิจนั้นเป็นเพียงมรรควิธีหนึ่งในการนำไปสู่สังคมที่ผาสุกและเป็นธรรม ประสบการณ์อันยาวนานในช่วงที่เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณและกรรมการบริหารสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ได้ทำให้ท่านตระหนักมากขึ้นว่า สิ่งสำคัญที่เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับสังคมที่พึงปรารถนานั้นมิได้อยู่ที่ความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์จำเพาะแก่คนกลุ่มน้อย หากอยู่ที่คุณภาพของประชาชน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการศึกษา ในเวลาต่อมาท่านจึงให้ความสำคัญแก่การพัฒนาการศึกษาของชาติ ดังที่นอกจากจะเป็นกรรมการสำคัญของสภาการศึกษาแห่งชาติแล้ว อาจารย์ป่วยยังได้กลับมายังมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในฐานะคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์และอธิการบดี อันเป็นหน้าที่สุดท้ายของท่านในฐานะข้าราชการ ก่อนที่จะต้องจากมาตุภูมิที่แม่ท่านจะรับใช้อย่างอุทิศตนเพียงใด แต่แล้วกลับถูกปองร้ายจากชนชั้นปกครองเป็นการตอบแทน

การที่ท่านมีทัศนคติไม่หยุดนิ่ง ใฝ่เรียนรู้ และใคร่ครวญตรวจสอบการกระทำของตนอยู่เสมอ ทัศนคติของท่านจึงเปิดกว้างและวิวัฒน์เป็นลำดับ เมื่อท่านเห็นข้อจำกัดของความเป็น *นักเศรษฐศาสตร์* และขยายบทบาทมาทางด้าน *การศึกษา* ท่านก็ได้หยุดแต่เพียงนั้น หากยังเห็นต่อไปอีกว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่ท่านจะต้องใส่ใจกับ *การพัฒนาชนบท* เพื่อให้ผู้ยากไร้มีชีวิตอย่างสมศักดิ์ศรี ทั้งด้านความเป็นอยู่และสำนึกในพลังอำนาจของตนเอง ซึ่งท่านถือว่าเป็นพื้นฐานของ *ประชาธิปไตย* อย่างสำคัญ

พร้อมกันนั้นท่านก็ประจักษ์ชัดขึ้นทุกทีว่า กลไกและระบบต่าง ๆ ในสังคมนั้นเป็นต้นตอของความอยุติธรรมอย่างไรบ้าง ทัศนะและบทบาทดังกล่าวได้ก่อรูปและพัฒนาจนทำให้ท่านไปพ้นสถานะความเป็นข้าราชการและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางสู่อีกฐานะหนึ่ง เราอาจเรียกท่านว่า นักปฏิรูปสังคม แต่กระนั้นท่านก็เป็นนักปฏิรูปสังคมที่มีแบบฉบับของตัวเอง โดยยึดมั่นในหลัก สันติประชาธรรม อย่างเด็ดเดี่ยว ฐานะดังกล่าวอาจจะสำคัญยิ่งกว่าความเป็นนักเศรษฐศาสตร์และนักการศึกษาของท่านเสียอีก ตรงที่ผลสร้างสรรค์ทางด้านสติปัญญาและความนึกคิดในสังคมไทย โดยเฉพาะกับปัญญาชนคนหนุ่มสาวเป็นอันมาก แต่ขณะเดียวกันก็เป็นเหตุให้ชนชั้นนำและชนชั้นปกครองหวาดระแวง ท่านมากขึ้นเรื่อย ๆ จนสุดท้ายก็ประทุษร้ายท่านด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา จนถึงขั้นจะคุกคามชีวิตและอิสรภาพของท่านด้วยซ้ำ

กล่าวกันว่าอาจารย์บ๊วยได้ถึงจุดสุดยอดทางด้านหน้าทีการงานในปี ๒๕๑๗ เมื่อท่านได้รับความนิยมนยกย่องอย่างสูงจากประชาชนหลายวงการ จนถึงขั้นที่สามารถเป็นนายกรัฐมนตรีได้ โดยไม่ยากนักหากท่านยอมไกลเกลียดประนีประนอมหลักการของตน แต่แล้วท่านกลับปฏิเสธ ด้วยเชื่อว่าคำตอบของบ้านเมืองนั้นมีได้อยู่ที่อำนาจจากเบื้องบน หากอยู่ที่สังคมเบื้องล่าง และเพราะท่านสนใจคนเบื้องล่างโดยยึดมั่นในความดี ความงาม และความจริงนี้เอง แผนการเลวร้ายต่าง ๆ จึงอุบัติขึ้น เพื่อหมายกีดท่านให้จมลงไป นับแต่นั้นชื่อเสียงเกียรติคุณของท่านก็ถูกเหยียบย่ำ ชาวสื่อเท็จระบาดไปทุกวงการ ในเวลาไม่นาน สื่อมวลชนซึ่งทำตนเป็นสื่อมวลชนก็สามรถระบายสีล้นให้แก่ท่านอย่างได้ผล จนคนเห็นไปว่าท่านเป็น “หัวหน้าคอมมิวนิสต์”

คราวนี้ กิตติศัพท์ของท่านแพร่ไปทั่วประเทศ ยิ่งกว่าครั้งเป็น
ผู้ว่าการธนาคารชาติเสียอีก หากแต่เป็นกิตติศัพท์ที่ชนชั้น
ปกครองเสกสรรปั้นแต่งด้วยกลุบายอันเลวร้ายยิ่ง แต่การ
ประทุษร้ายเช่นนี้ไม่อาจขัดขวางอุดมคติของท่านได้ แม้
สถานการณ์บ้านเมืองจะเลวร้าย และโน้มไปทางความรุนแรง
เพียงใด ท่านก็ยังมั่นคงในหลัก *สันติประชาธรรม* อยู่แน่นอน

บทความที่นำมาตีพิมพ์ในที่นี้ ได้บอกอะไรหลายอย่าง
เกี่ยวกับอาจารย์ป๋วย กล่าวคือ มิเพียงแต่จะสะท้อนทัศนะของ
ท่านเกี่ยวกับ *เป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย*
ตามชื่อเรื่องเท่านั้น หากยังเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ความบกพร่อง
ของตัวท่านเองในฐานะผู้บริหารเศรษฐกิจของชาติในช่วง ๒
ทศวรรษที่แล้วอย่างตรงไปตรงมา แต่ไม่มีอะไรที่จะสายเกินไป
สำหรับท่าน เมื่อท่านกลับลำตั้งตัวใหม่โดยหันมาให้ความสำคัญ
และความเชื่อมั่นในประชาชนยิ่งกว่าข้าราชการ แม้สถานการณ์
การเมืองเวลานั้น จะไม่อำนวยให้สิ่งที่ท่านปรารถนาบรรลุผลได้
โดยง่าย ท่านก็ยังไม่สิ้นหวังในอนาคตของบ้านเมือง ในเวลานั้น
เหตุการณ์ ๖ ตุลาคมิใกล้เข้ามาแล้ว และท่านก็รับรู้ถึงสัญญาณ
ของการนองเลือดดังกล่าว โดยตระหนักว่าตนเองก็ตกเป็นเป้า
การปองร้ายของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย (ก่อนการบรรยายอันเป็นที่มา
ของบทความนี้ กลุ่มขวาจัดถึงกับส่งคนมาแจกใบปลิวถึงห้อง
ประชุมโจมตีผู้จัดและกล่าวร้ายท่านด้วย) จนถึงเพียงนั้น อุปสรรค
ต่าง ๆ ก็ไม่อาจโยกคลอนความเชื่อมั่นของท่านในเรื่อง *สันติ
ประชาธรรม* ตลอดจนความมุ่งมั่นผันใฝ่ถึงสังคมใหม่อันพึง
ประสงค์ ซึ่งท่านรู้ดีว่าคงไม่มีโอกาสเห็นในชีวิตของท่าน

บทความนี้ แม้จะมีคุณค่าอย่างมาก แต่ก็ถูกลืมหรือมอง

ข้ามไปอย่างน่าเสียดาย อย่างน้อยที่สุด บทความนี้ก็มีความค่า
ในฐานะที่เป็นบทความและการบรรยายในเชิงวิพากษ์วิจารณ์
สังคมในช่วงสุดท้าย (หากมิใช่บทความและการบรรยายครั้ง
สุดท้าย) ของท่านก่อนที่จะถูกกดดันจนต้องออกจากประเทศไทย
ไป ตราบจนทุกวันนี้ สำหรับผู้ที่คุ้นกับข้อเขียนของอาจารย์ปวย
บทความสั้น ๆ ชื่นนี้อาจไม่มีเนื้อหาสาระใหม่เท่าใดนัก แต่สิ่ง
สำคัญที่เราอาจเรียนรู้ได้จากบทความนี้คือ

ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความใจกว้าง ชนิดที่พร้อมจะ
วิพากษ์วิจารณ์ตนเอง และที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันก็คือ จิตใจ
ที่ยืนหยัดมั่นคงอย่างไม่ระย่อห่อเหี่ยวต่ออุปสรรค ซึ่งแม้จะโถมถั่ง
เข้ามาเพียงใด แต่ความหวังและความมุ่งมั่นในสังคมอุดมคติก็
ยังเจิดจรัส นี่จะต้องไม่ใช่ความหวังและความมุ่งมั่นของคนแก่
อย่างท่านเท่านั้น หากยังจะต้องเป็นความหวัง และความมุ่งมั่น
ที่คนหนุ่มสาวทั้งหลายจะต้องจุดให้บรรเจิดขึ้นในจิตใจให้ได้
แต่เราจะทำเช่นนั้นได้ ก็ต่อเมื่อเราศรัทธามั่นในความดี ความงาม
ความจริง และตั้งมั่นในหลักการอย่างไม่ยอมคลอนแคลนงาย ๆ
เหล่านี้คือสิ่งสำคัญที่ทรงคุณค่าสำหรับเรา อันอาจเรียนรู้ได้จาก
อาจารย์ปวย ถึงแม้ว่าเราจะไม่เห็นพ้องกันกับท่านในเรื่องอื่น ๆ
ก็ตาม

สุขใจ ชื่นวินิจ

เป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม สำหรับสังคมไทย

สิ่งที่ผมจะพูดในวันนี้ สำหรับท่านที่คุ้นกับข้อเขียนของผม ก็คงจะรู้ว่า ไม่มีอะไรใหม่เท่าใดนัก เพราะหลาย ๆ อย่างผมก็พูดมาแล้วโดยเฉพาะหลักของสังคมที่พึงปรารถนา

ผมขอเริ่มต้นว่า สังคมที่เราปรารถนาที่เราวางเป้าหมายที่จะดำเนินการให้เป็นสังคมที่น่าอยู่นั้น จะต้องเป็นหลัก ๔ ประการ คือ

๑. สมรรถภาพ
๒. เสรีภาพ
๓. ความยุติธรรม
๔. ความเมตตากรุณา

ผมจะขอขยายความสักเล็กน้อย สมรรถภาพนี้หมายถึงการดำเนินการต่าง ๆ ไม่ว่าจะของราชการก็ดี หรือของเอกชนก็ดี จะต้องลงทุนน้อยที่สุด และได้ผลมากที่สุด และตรงเป้าหมาย ข้าราชการไม่มีทุจริตไม่มีการทะเลาะทะเลาะ สามารถจะดำเนินการ

ไปได้ตามเป้าหมายตามขั้นตอน สมรรถภาพยังรวมถึงการพูดจริง ความสุจริตใจ ตรงไปตรงมา

เสรีภาพนี้ ผมหมายความว่าถึงเสรีภาพทั้งทางร่างกาย เสรีภาพในชีวิต เสรีภาพทางการเมือง เสรีภาพในทางเศรษฐกิจ บางคนบอกว่าประเทศตะวันตกที่ใช้ลัทธิทุนนิยมนั้นมีเสรีภาพทางการเมือง แต่ไม่มีเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ เพราะเหตุว่าความยาก ความจนกับความมั่งมียังห่างไกลกันนัก เสรีภาพในทางเศรษฐกิจมีอยู่ในประเทศที่เราเรียกว่าประเทศคอมมิวนิสต์ แต่จะมีมากหรือมีน้อยนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง หมายความว่าในทางเศรษฐกิจไม่ต้องดีกว่ากันมากนัก แต่ว่าไม่มีเสรีภาพทางการเมือง ใครจะมาพูด จะมาตั้งพรรคการเมืองซึ่งไม่ตรงกับนโยบายของรัฐบาลไม่ได้ นี่เป็นการปราศจากเสรีภาพทางการเมือง

ความยุติธรรมในสังคมก็คือว่า ไม่ว่าใครจะเกิดมามีอำนาจ วาสนา เกิดมาเป็นลูกคนมั่งมีหรือคนจนต่างเสมอภาคกันหมด ทำผิดต้องขึ้นศาล ไม่ใช่ทำผิดแล้วจะอยู่ในอิทธิพลของบิดามารดา หรือของเพื่อน ใครทำดีก็ได้ดี ใครทำชั่วก็ได้ชั่ว แรงงานก็ควรจะได้รับค่าตอบแทนเช่นเดียวกับนายทุน นี่เป็นความยุติธรรมทั้งในด้านเศรษฐกิจและกฎหมาย

ความเมตตาการุณาก็จำเป็นที่จะต้องมี เพราะเหตุว่า คนที่เกิดมาง่อยเปลี้ยเสียขา สติปัญญาที่บ่ ที่อยู่ในชนบทที่ยากไร้ ก็ควรจะได้รับ การเกื้อหนุนเป็นพิเศษจากผู้ที่มีอำนาจวาสนา

ผมเข้าใจว่า ถ้าสังคมใดมีลักษณะอยู่ ๔ ประการนี้แล้วจะดำเนินไปสู่สันติ และสันตินี้ เรารู้กันอยู่แล้วว่าเป็นความสุขอย่างเลิศ จึงเชื่อว่าคำคำนี้เป็นเป้าหมายของสังคมไทย

อาจจะจะมีผู้ถามว่าหลัก ๔ ประการนี้ อะไรสำคัญที่สุด คำตอบ

ของผมก็คือว่า เสรีภาพสำคัญที่สุด ถ้าเราเชื่อในศักยภาพของ
สมองมนุษย์แล้ว ถ้าปล่อยให้เขามีเสรีภาพแล้ว ความยุติธรรม
สมรรถภาพ และความเมตตากรุณาจะมาเอง เพราะฉะนั้นผมจึง
ขอย้ำในข้อที่ว่าเสรีภาพสำคัญที่สุดในกรณีนี้ ทุกวันนี้เรามักจะ
บ่นกันว่าบ้านเมืองของเรามีเสรีภาพมากเกินไป ใครจะทำอะไรก็
ทำได้ มือใครยาวสาวได้สาวเอา แต่ความจริงคำว่า “เสรีภาพ”
กับ “เสรีนิยม” ผิดกัน ไม่เหมือนกัน บ้านเมืองที่มีลักษณะเสรี
นิยมนั้นมีลักษณะไปอีกอย่างหนึ่ง แต่บ้านเมืองที่แต่ละคนมี
เสรีภาพในความคิดในความอ่านในการรวมกลุ่มเป็นสมาคมเป็น
อีกอย่างหนึ่ง ผมคิดว่าควรจะทำให้ความเข้าใจกันเสียแต่เดี๋ยวนี้

เมื่อได้นิยามเป้าหมายของสังคมที่พึงปรารถนาแล้ว มาดู
สภาพปัจจุบันนี้ ก็ยังเห็นว่าขาดอยู่หลายประการ ขาดทั้ง
สมรรถภาพ ขาดทั้งเสรีภาพ (ถึงแม้ว่าประเทศไทยเวลานี้จะมี
เสรีภาพในทางการเมืองมากกว่าเพื่อนในแถบประเทศเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้) ขาดทั้งความยุติธรรมขาดทั้งความเมตตา
กรุณา มีแต่ประหัตประหารกันเป็นส่วนใหญ่ และระบบสังคม
ในประเทศไทยก็เป็นระบบนายทุนแบบผูกขาด

ผมก็หวนกลับมาคิดว่า ทำไมจึงเกิดเรื่องพรรคนี้ขึ้น ถ้าพูด
ไปแล้วก็เป็นการนึกถึงตัวเองในสมัย ๒๐ ปีก่อน ที่ตนได้มีส่วน
ในการทำราชการ มีความรับผิดชอบพอใช้ที่จะทำการพัฒนาบ้าน
เมือง ทำไมจึงได้ปล่อยให้เกิดเรื่องเช่นนี้เข้า ผมก็ได้รับคำตอบ
ว่า (นี่พูดถึงส่วนตัวผมและเพื่อนรุ่นเดียวกัน) ในสมัยรับราชการ
และมีความรับผิดชอบสมควรในระบบเศรษฐกิจและสังคมนั้น
เราเอาใจใส่ในเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องสมรรถภาพของระบบเศรษฐกิจ
ของไทย ท่านทั้งหลายคงจำได้ว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีการ

ทุจริตมากขึ้นในวงราชการ มีการให้อภิสิทธิ์แก่ผู้หนึ่งผู้ใดมากขึ้น และแม้หลังการปฏิวัติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลผิน ก็ยังมีการให้อภิสิทธิ์แก่คนบางชนิดอยู่เรื่อย ๆ และอภิสิทธิ์นี้ก็รุนแรงขึ้นทุกที พวกผมในขณะนั้นสนใจในเรื่องที่ว่าจะให้บ้านเมืองของเราเป็นกลาง ไม่ให้เป็นเรื่องมุขโกลกนะ ไม่ให้เป็นเรื่องที่จะให้อภิสิทธิ์แก่ใครได้ จึงได้พยายามปรับปรุงระบบเศรษฐกิจ และสังคมให้เป็นไปตามที่หวังไว้ เช่น ยกเลิกสำนักงานข้าว ให้มีการค้าข้าวอย่างเสรี เราพยายามที่จะทำให้ระบบเศรษฐกิจและระบบการคลังของเราเป็นไปโดยเรียบง่ายยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น เมื่อครั้งก่อนเงินคงคลังมีอยู่เท่าใด มักจะไม่มีใครรู้กัน บัญชีงบประมาณก็ไม่ได้ พวกเราก็มาร่วมแก้ปัญหาเหล่านี้ จนกระทั่งปรากฏว่ามีสมรรถภาพพอสมควร แต่ถึงกระนั้นก็ตามเราดำเนินการเลยไปอีก จนกระทั่งสร้างสิ่งที่เราเรียกว่า “พื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ” เช่น ดัดถนนหนทางให้มากขึ้น มีกระแสไฟฟ้าใช้มากขึ้น มีเขื่อนชลประทานมากขึ้น มีสินเชื่อการเกษตรมากขึ้น ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นการทำโดยส่วนรวม ทำให้มีผลประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น ทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น ๖-๘ % ๑๖% ก็เคยมี นี่เป็นสิ่งที่ครั้งหนึ่งเราเคยภูมิใจ แต่เมื่อมาคำนึงถึงส่วนย่อยในชนบทก็ดี ในด้านกรรมกรก็ดี เรารู้สึกว่าเราได้บกพร่องเป็นอย่างมาก นี่เป็นมูลเหตุแห่งความคิด (ซึ่งผมเองก็ได้มีอยู่เมื่อประมาณ ๕ ปีที่แล้วมา) ว่าที่เราทำไปนั้นไม่ค่อยถูก

ที่ผมนำมากล่าวนี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า ระบบนั้นมันดีอยู่ชั่วขณะหนึ่ง และดีอยู่ในขอบเขตจำกัด ไม่ทั่วถึงชนบท เพราะฉะนั้นผลที่เกิดมาก็คือว่า มีไอ้ใครยาวสาวได้สาวเอา เพราะเหตุว่า เมื่อสร้างถนนแล้วใครมีรถวิ่งได้ ก็ได้เปรียบกว่าคนอื่น

คนที่ไม่มีสิทธิ ไม่รวบรวมเป็นสหกรณ์ ก็ถูกคนอื่นขูดรีดเป็นธรรมดา นี่เป็นความบกพร่องของพวกเร่ร่อนผมที่รับราชการอยู่ในขณะนั้นได้ทำเอาไว้ สำหรับคนเร่ร่อนต่อไปขออย่าได้ทำอย่างนี้อีก ควรจะทำให้มันดี อย่าให้มันแย่ไปกว่านั้น นี่เป็นความบกพร่องของระบบปัจจุบัน

ความบกพร่องของคนที่ยากเป็นมาร์กซิสต์ ยากเป็นคอมมิวนิสต์ในขณะนี้ ผมก็ว่ามีอยู่ ผมไม่เห็นด้วยกับเบนเนตที่ว่าในเมืองไทยเรายังไม่เคยมีรัฐบาลฝ่ายซ้าย รัฐบาลคอมมิวนิสต์ เพราะฉะนั้นเราจึงไม่รู้แน่ว่ามันจะเลวอย่างไร* แต่เรารู้แน่ว่าที่อื่น ๆ มันเลวกันอย่างไร อย่างที่ผมได้เรียนเอาไว้ว่า เสรีภาพในทางการเมืองในระบบคอมมิวนิสต์มันเป็นไปได้ จะไม่มีเป็นอันตราย ที่ในประเทศรัสเซียพวกเราจะมาประชุมกันอย่างไร เพื่อพิจารณาว่าระบบการปกครองของรัสเซียไม่ดี จะต้องเปลี่ยนแปลง ถ้าพวกเรากลับประชุมกันอย่างนี้แล้ว พวกเราจะต้องไปโรงพยาบาลบ้ากันทุกคน เพราะเหตุว่าการลงโทษผู้ที่คิดอ่านผิดจากรัฐบาลรัสเซีย ก็คือการส่งโรงพยาบาลบ้า เพราะเหตุว่าถ้าไม่บ้าทำไมจึงบอกว่ารัฐบาลไม่ดี มันต้องบ้าแน่ ๆ นี่เป็นความจริงในรัสเซีย ในเวลานี้ใคร ๆ ไปเมืองจีนกันมากก็บอกว่าดีร้อยแปดลองใครบอกว่าเหมาไม่ดีสิ ในเมืองไทยเราบอกว่าเสนีย์ไม่ดีเราพูดได้ แต่ถ้าเราไปเมืองจีนและพูดว่าเหมาใช้ไม่ได้สิ ใคร ๆ

---

*ดูบทความของนิโคลาส เบนเนต เรื่อง "สันติวิธีกับการแสวงหาทางที่ ๓" ใน *ปาจารย์สาร* ฉบับที่ ๑๙ (กรกฎาคม-สิงหาคม) ปี ๒๕๑๙ หน้า ๗-๘ - สารานุกรมบทความนี้เป็นเอกสารประกอบการประชุมปรึกษาของกลุ่มสันติวิธี ซึ่งผู้บรรยายได้เข้าร่วมด้วย

อาจจะไม่รู้ลึก แต่ผมรู้สึกว่าคุณภาพในทางการเมืองเป็นสิ่งที่ยิ่ง
ปรารถนาอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นทั้ง ๆ ที่เป็น “หัวหน้าคอมมิวนิสต์”
ผมก็ยังเห็นว่าประเทศไทยไม่ควรเป็นคอมมิวนิสต์

มีบางท่านอาจจะถามว่าสังคมนิยม ทุนนิยม มันเป็น
อย่างไรกันแน่ คำตอบผมซึ่งอาจจะต่างจากคนอื่นก็คือ เวลานี้
พรรคการเมืองที่เรียกตัวเองว่าพรรคทุนนิยมนั้นไม่มีเลยในโลก
ส่วนมากมีแต่พรรคที่เรียกตัวเองว่าพรรคอนุรักษนิยม หรือ
มิฉะนั้นก็พรรคเสรีนิยม เพราะฉะนั้นจึงดูยาก ที่ร้ายที่สุดก็คือ
พรรคที่เรียกว่าพรรคสังคมนิยมก็มีอยู่มากมายเหลือเกิน มีอยู่
กว่าร้อยลัทธิ แต่ผมแยกออกมาเป็น ๒ อย่าง คือสังคมนิยม
แบบคอมมิวนิสต์ และสังคมนิยมประชาธิปไตย เช่นที่มีอยู่ใน
อังกฤษ เยอรมัน และแถบสแกนดิเนเวีย อันหลังนี้จะมีพระ
มหากษัตริย์ก็ได้ไม่มีก็ได้ แต่ดำเนินตามระบอบรัฐสภา สังคม
นิยมประชาธิปไตยนี้ผมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ประเภทแรก
เห็นว่าปัจจัยการผลิตทั้งหลาย รัฐบาลจะต้องควบคุมให้มากที่สุด
เท่าที่จะทำได้ ประเภทที่ ๒ ยังปล่อยให้เอกชนทำกิจการบ้าง
สำหรับประเทศไทยนี้ผมไม่มีข้อสงสัย ที่รัฐบาลจะเอามาทำนั้น
ทำไม่ได้แน่ ๆ เพราะเหตุว่าสมรรถภาพของข้าราชการเรานั้นแล้ว
เต็มที เพราะฉะนั้นอย่าเลยที่จะเอาสังคมนิยมแบบประชาธิปไตย
ชนิดแรกนี้เอาโรงงานต่าง ๆ มาเป็นของรัฐบาล อย่าเลยทีเดียว
หรือแม้กระทั่งการขายข้าว พวกเราที่เป็นนักเรียนนักศึกษาบอก
ว่ารัฐบาลตัวเองเถอะ อย่ายี่เดียว เพราะในทางเศรษฐกิจจะยิ่ง
ร้ายกว่านี้ เมื่อไรเราปฏิรูประบบราชการและทำให้ข้าราชการมี
ประสิทธิภาพพอสมควร จึงค่อยคิดค่อยอ่านอย่างนั้น

อย่างไรก็ตามผมเองมีความเห็นว่า ทำไมเราจะต้องไปติด

กับยี่ห้อว่า เราจะเป็นทุนนิยม สังคมนิยม หรือเสรีนิยม ทำไม
เราไม่คิดปัญหาของเราก่อน แล้วแก้ด้วยระบบของเราเอง ไม่
ต้องไปเปิดตำราของเหมา มาร์กซ์ เราคิดด้วยสติปัญญาของเรา
ซึ่งมีอยู่ ไม่ใช่ไม่มี คนที่เปิดตำราดูทุกฝีก้าวนั้นไม่มีสติปัญญา
ทำไมเราไม่คิดว่าในความคิดเรา สังคมน่าจะเป็นอย่างนี้ น่าจะ
เดินทางสายกลาง น่าจะช่วยคนจนมากกว่าคนมั่งมี ฯลฯ นี่เป็น
สิ่งที่ผมคิดว่าพวกเราน่าจะค้ำกัน เฉพาะอย่างยิ่งเด็ก ๆ ที่ผม
เคยเห็นในมหาวิทยาลัยของผมก็มี และในมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ก็มี
ไม่ใช่มีอยู่แต่ธรรมศาสตร์เท่านั้น ชนิดที่เปิดตำราดูอยู่เรื่อยและ
ตำรานั้นผิดด้วย เขียนผิดเพือมอมเมา เจ้าตำราเขาเองถ้าพื้น
ขึ้นมา เขาก็จะกลับไปตายอีก เรื่องนี้ผมไม่อยากจะบรรยาย
ละเอียด แต่มันเป็นจริงอย่างนั้น

สำหรับผมเองในเมื่อเรามีปัญหา เราก็หาวิธีแก้โดยไม่ต้อง
ไปเปิดตำรา เผอญมันไปตรงกับตำรานั้นตำรานี้ก็ช่างมันปะไร
เผอญมันไปตรงกับตำราของคอมมิวนิสต์ ของอดัม สมิท
ปรมาจารย์ของลัทธิทุนนิยมก็ช่วยไม่ได้ เราทำไปตามที่เราเห็น
ว่าควรจะทำ และใครจะเรียกเราว่าอย่างไรก็ช่าง ชื่อไม่สำคัญ
อย่างนี้ผมคิดว่าในไม่ช้าเราแต่ละคนต่างก็จะเป็นศาสดา เช่นเดียวกับ
ที่มาร์กซ์ได้เคยเป็นศาสดามาแล้ว

ในเรื่องของประเทศไทย ผมมีความเห็นว่าถ้าเราจะใช้วิธีสันติ
ไปสูเป้าหมายที่สันติแล้ว เราก็ต้องใช้วิธีประชาธิปไตย และจะ
ใช้วิธีอื่นไม่ได้ แม้แต่ประเทศบางประเทศในเวลา นี้ เช่น อิตาลี
พรรคคอมมิวนิสต์จะขึ้นมาเป็นรัฐบาลได้ด้วยวิธีประชาธิปไตย
ซึ่งจะเป็นของประหลาด กอนนี้ก็มิแต่ประเทศชิลี แต่ก็ล้มไป
แล้วเพราะฝีมือของซีไอเอ อิตาลีก็กำลังจะเป็นคอมมิวนิสต์ด้วย

ระบบรัฐสภา

ที่อื่นจะเป็นอะไรก็แล้วแต่ แต่ของเราน่าจะมีระบบประชาธิปไตย ระบบประชาธิปไตยหมายความว่ากระไร หมายความว่าจะต้องมีกฎหมาย ถ้าไม่กฎหมาย มีประชาธิปไตยไปไม่ได้ มีกฎหมายในที่นี้หมายความว่ามีความยุติธรรม มีสหพันธ์กรรมกร ชาวไร่ชาวนา อีกด้านหนึ่งก็มีนवल กระหิงแดง ชมรมแม่บ้าน พวกนี้ผมจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยไม่สำคัญ ขอให้มีความรู้ทุกฝ่าย จะได้ว่าแต่ละฝ่ายต้องการอะไร นักการเมืองจะได้เสนอต่อรัฐบาล ข้อสำคัญก็คืออย่าใช้อำนาจเป็นอำนาจ ทุกวันนี้เรามักได้ยินเสมอว่า ขวาพิฆาตซ้าย ซ้ายพิฆาตขวา ความจริงแล้วถ้าตัดเรื่องทหารป่าออกไป ในเมืองนี้มีแต่ขวาพิฆาตซ้าย ซ้ายไม่มีพิฆาตขวาเลย ซ้ายนี้ได้แก่พวกศูนย์นิสิตกิติ กรรมกรกิติ พวกนี้ไม่มีอาวุธ ไม่เคยเลยที่จะห้อยลูกระเบิดโซวีให้ตำรวจดูอย่างมากมายมีแต่ปืนกระบอกหนึ่งซึ่งไม่ได้จดทะเบียน เอาไว้ป้องกันตัว พวกนี้ถึงแม้จะมีความรุนแรงทางวาจา แต่ก็ไม่เคยรุนแรงถึงขนาดใช้ลูกระเบิด

ผมเห็นว่าประชาธิปไตยเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายของเรา และกฎหมายก็จำเป็นสำหรับประชาธิปไตย แต่กฎหมายจะอยู่เหนือกฎหมายไม่ได้ นอกเสียแต่ว่ากฎหมายจะใช้พลังของตนแก่งกฎหมายเสียก่อน

ที่นี้มาถึงลักษณะอหิงสา เรามักเข้าใจกันว่าอหิงสหมายถึงการอยู่หนึ่ง ไม่ทำอะไร ใครจะทำอะไรฉัน ฉันก็ยอม นั่นไม่ใช่ อหิงสา อหิงสหมายถึงว่าเราไม่ทำร้ายคนอื่น ถ้าเราจะเดินทางสายกลางจริง ๆ เพื่อจะนำตัวเองไปสู่สันติด้วยสันติวิธีแล้ว เราจะต้องไม่ทำร้ายคนอื่น ไม่พกปืนหรือลูกระเบิดไว้ฆ่าใคร เรา

กล้าพอที่จะไม่פק

ผมไม่เห็นด้วยกับการถือปิ่น ผมอยากจะเรียนด้วยว่า เมื่อตอนผมโตตรมลงช้ยนาทตอนยังหนุ่ม ๆ ผมไม่ได้พกปิ่นเข้ามาเพราะปลงตกแล้วว่า จะต้องใช้ของสิ่งๆที่เป็นทหาร แต่ก็ใจเย็นอยู่หน่อยที่เพื่อน ๆ เขาถือปิ่น ตอนนั้นผมก็มานึกปลงว่า หากประจัญบานกับญี่ปุ่นแล้ว ผมยิงเขาไม่ได้ เมื่อยิงไม่ได้ก็จะเอาปิ่นมาทำไม

นั่นเป็นเรื่องส่วนตัวของผม สำหรับของสิ่งๆนั้นผมเห็นว่าเป็นพลังใหญ่ในกระบวนการที่จะนำเราสู่สันติ อย่าได้ดูถูกของสิ่งๆ

ผมอยากจะย้อนไปตอนต้นที่บอกว่าเมืองไทยทุกวันนี้มี ปัญหาที่จะต้องแก้ แต่ก่อนจะแก้ นั้นเราต้องถามก่อนว่า ใครเป็นเจ้าของปัญหา ผมเองเห็นว่าเจ้าของปัญหาในกรณีนี้คือประชาชน การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นั้นจะต้องให้ประชาชนเขาทำของเขาเองจริงอยู่ ระยะสั้นเราต้องพึ่งรัฐบาล (ซึ่งอาจจะได้บ้าง ไม่ได้บ้าง) ระยะยาวเราต้องพึ่งประชาชน แต่ประชาชนเป็นฝ่ายสำคัญที่สุดที่จะเป็นผู้พิจารณาปัญหาและเป็นพลังในการแก้ปัญหา ประชาชนจะต้องทำ และประชาชนจะทำได้อย่างไร ประชาชนจะทำได้ก็ต่อเมื่อให้การศึกษาประชาชน ถ้าประชาชนได้รับการศึกษาแล้ว เขาจะรักความยุติธรรม รักเสรีภาพ มีความเมตตากรุณา และทำให้ข้าราชการมีสมรรถภาพมากขึ้น โดยใช้กฎหมายรวมพลังผลักดัน

นอกจากการศึกษาแล้ว ต้องให้เขามีอย่างอื่นด้วย เช่น ให้เขามีอนามัยที่ดี ให้ลูกเขามีโภชนาการที่ดี มิฉะนั้นสมองจะเติบโตไปไม่ได้ และต้องให้รายได้ในปัจจุบันของเขาด้วย แต่พวกเรากำลังพยายามพัฒนาชนบท และพยายามช่วยคนใน

แหล่งเสื่อมโทรมให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้นก็มักจะพบกับทางตัน (ซึ่งมีอยู่ชั่วคราว) ใครที่ไปชนบทก็ถูกกล่าวหาเป็นคอมมิวนิสต์ไปหมด แต่ว่าเราต้องยืนหยัดในหลักการและพยายามทำให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ อาจมีผู้กล่าวว่ากว่าถั่วจะสุกกาก็ไหม้ รอไม่ได้ ถ้ารอไม่ได้ ก็รอไม่ได้ จะมีรัฐประหารก็มีไป แต่ที่แน่ที่สุดก็คือเมื่อไม่ได้ผลในคราวนี้ คราวหน้าก็เอาใหม่ ถ้าวันหน้ามีรัฐประหารมีเผด็จการ ก็มี ๑๔ ตุลาได้อีก คนเรานั้นต้องตั้งต้นกันใหม่ ในชั่วชีวิตผมอาจจะไม่ได้เห็น ในชั่วชีวิตท่านทั้งหลาย อาจจะไม่ได้เห็น แต่หลักการที่ควรจะทำคือการศึกษา อนามัยกับโภชนาการ และรายได้ที่ดีแก่ประชาชน จะต้องมียู่ต่อไป พวกเราเป็นเพียงเชื้อเพลิงอันแรกเท่านั้นที่จะให้แสงสว่างให้เขาตื่นขึ้น แต่ถ้าเผชิญประเทศไทยเกิดเคราะห์ร้าย เราเริ่มงานไม่เท่าไรก็มีรัฐประหารและเผด็จการนั้นมีอยู่อีก ๒๐๐ ปี ก็ช่วยไม่ได้ ไม่มีทาง ผมคิดว่าทางอื่นไม่ใช่ทางที่ถูก ที่คิดเป็นคอมมิวนิสต์และจะปฏิวัติให้เร็ว ๆ นั้นก็คงจะไม่ได้ สำหรับผมแล้ววิถีทางสันตินั้นมีอยู่ทางเดียวเท่านั้น นั่นคือจะต้องใช้ประชาธิปไตย ซึ่งจะต้องมีกฎหมาย จะต้องใช้วิธีอหิงสา และจะต้องเชื่อมั่นมวลชนเพื่อเป็นพลังสำหรับนำไปสู่สังคมที่เราต้องการ

(เรียบเรียงจากคำบรรยายในการประชุมปรึกษาเรื่อง "ปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน" จัดโดยกลุ่มสันติวิธี ณ ตึกมหิตล สมาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๙)